

KIJK OP KEUZES

VISIE VAN SCHOLEN VERTAALD IN (DE ORGANISATIE VAN)
NIEUWE BEROEPSGERICHTE PROGRAMMA'S

INHOUD

3	Inleiding 'Kijk op keuzes'
4	Portret Elde College, Schijndel
12	Portret Van der Meij College, Alkmaar
20	Portret Houtens, Houten
28	Portret 't Ravelijn, Bergen op Zoom
34	Portret CSG Beilen, Beilen
42	Portret DaCapo College, Sittard
50	Colofon

Kijk op keuzes

Het vmbo staat aan de vooravond van de invoering van een nieuw element in het onderwijs: beroepsgerichte keuzevakken. Met behulp van deze beroepsgerichte keuzevakken kunnen leerlingen een deel van hun programma zelf samenstellen, als de school daartoe de mogelijkheid biedt. Ze kunnen zich verdiepen in dat beroepsgerichte onderwijs en die arbeidspraktijk die hun interesse heeft. Ze kunnen nieuwe onderdelen uitproberen, zonder direct voor een hele opleiding te kiezen, en ze kunnen switchen van profiel zonder dat dit consequenties heeft voor de duur van hun opleiding. Dit alles met als doel te komen tot een bewuste keuze voor een vervolgopleiding: vmbo is immers geen eindonderwijs. Het volgen van keuzevakken is niet vrijblijvend: de gevolgde keuzevakken komen met naam en behaald eindcijfer op de eindlijst van de leerling te staan.

De introductie van keuzevakken roept veel vragen op, vooral als het gaat om de organisatie ervan: hoe kunnen we leerlingen keuzemogelijkheden bieden, deze efficiënt roosteren en docenten inzetten?

Pilotscholen hebben hiermee de afgelopen drie jaar ervaring opgedaan. In dit boekje staan de ervaringen van zes van hen. Kenmerkend voor deze scholen is dat ze keuzes gemaakt hebben (en nog steeds maken) op basis van hun visie. Telkens weer worden afwegingen gemaakt, zoals: we willen leerlingen helpen om bewuste keuzes te maken, uitdagende keuzemogelijkheden bieden, afstemmen met het vervolgonderwijs, wat is de arbeidsmarktrelevantie en haalbaarheid/ organiseerbaarheid.

Alle pilotscholen - niet alleen de zes die geportretteerd zijn - zijn van mening dat keuzevakken leerlingen mogelijkheden bieden en motiveren. Ze willen allemaal meer keuzemogelijkheden gaan bieden dan nu vaak het geval is, maar dat is niet van vandaag op morgen gerealiseerd. De scholen kiezen wat nu bij hen past, organiseerbaar en haalbaar is en ze hebben daarnaast een ideaalplaatje/ toekomstbeeld voor ogen. Ze grijpen de kans om hun eigen programma te maken, waardoor methoden minder leidend worden. Dat kost tijd, maar geeft veel voldoening.

In dit boekje leest u voorbeelden van de manier waarop scholen afstemmen met andere vmbo-scholen en het mbo en hoe ze samen keuzes mogelijk maken die leerlingen iets opleveren. Met een grote rol voor de beroepspraktijk en het regionaal bedrijfsleven.

Er zijn mogelijkheden zo laten pilotscholen zien. Dit vraagt wel om een visie op onderwijs en op de toekomst en het centraal stellen van de leerling.

Hoe gaat uw school met behulp van de nieuwe beroepsgerichte programma's actueel en uitdagend onderwijs organiseren dat tegemoet komt aan de interesse van uw vmbo-leerlingen en aansluit op het mbo en de arbeidsmarkt?

Eva Voncken, Jacqueline Kerkhoffs

Portret Elde College, Schijndel

Een kwestie van anders organiseren

Het vmbo met de sectoren Techniek, Zorg & Welzijn en Groen is onderdeel van een brede scholengemeenschap op drie locaties met in totaal ruim 2500 leerlingen. Door de enorme belangstelling in den lande werd de school aanvankelijk uitgeloot voor de pilot Techniek. Daarom mikte men op een goed voorbereide deelname aan de tweede tranche. In mei 2014 kwam de uitnodiging om deel te nemen aan de pilot Groen, een kans die de school met beide handen aangreep. De docenten Groen, die de ontwikkelingen bij Techniek en Zorg & Welzijn vanaf de zijlijn hadden gadegeslagen, stonden te trappelen. Terwijl ze eigenlijk niet bekend stonden vanwege hun computervaardigheden, formuleerden de docenten Groen zelf hun ambitie: 'Wij willen 100% digitaal!' Koud drie maanden later ging Groen in een nieuwe opzet van start. Een jaar later werd het verzoek van de school aan het ministerie om ook met Techniek en Zorg & Welzijn aan de pilots te mogen deelnemen gehonoreerd.

Voortdurend in gesprek blijven

'Onze drive om pilotschool te worden was heel groot', vertelt Tonja Heeren, teamleider Zorg & Welzijn en Groen. Een lang verhaal kort: 'Onze docenten waren een beetje aan het inslapen en we merkten dat we bij de leerlingen iets misten. We zagen een grote discrepantie met de slogan van de school: 'Ga jij de uitdaging aan?', waarbij 'jij' gelezen mag worden als een ieder die bij de school betrokken is'. Toen de vernieuwing zich aankondigde zijn de teamleiders en docenten zich gaan oriënteren op wat de verandering met keuzevakken en profielmodules inhield. Informeel kwamen de gesprekken van docenten onderling op gang, in de pauzes en bij het overblijven voor ouderavonden. De teamleiders hebben low profile het onderwerp erin gebracht en collega's gepolst. Gaandeweg kwamen er steeds meer positieve geluiden naar boven: 'onze onderwijsstof is wel toe aan vernieuwing en het biedt kansen om leerlingen op een andere manier te motiveren'.

Bottom up is draagvlak voor de vernieuwing gecreëerd. Dat had aardig wat voeten in aarde. Van meet af aan was duidelijk dat niet iedere docent mee kon of wilde. Vanwege de vakspecifieke elementen zijn de bijeenkomsten per afdeling georganiseerd en met beroepsgerichte docenten en avo-docenten afzonderlijk. In teambijeenkomsten komen alle docenten samen. Voor sommige afdelingsteams en vaksecties betekent de vernieuwing dat ze moeten samengaan. 'Het allerbelangrijkste is om voortdurend met elkaar in gesprek te blijven', zegt Heeren. Het BOT- (benen-op-tafel) overleg is op school een begrip: 'Het is heel belangrijk om af en toe met elkaar en los van kaders te

bedenken wat we willen.' De directie heeft zich niet voorschrijvend opgesteld en bij het hele proces geen strobreed in de weg gelegd. De teamleiders werden uitgenodigd om te vertellen hoe zij het plaatje voor zich zagen. Zij bewaakten ook de kaders: 'Je bent immers één school'. 'Het vertrouwen in de teams, de mensen die het moeten doen, was groot. Dan komt er wat op gang, want nu het derde jaar voor de tweede keer 'gedraaid' wordt, zie je al veranderingen en verbeteringen. Je moet af van de gedachte dat het in één keer klaar kan zijn'. En waar het ene team periodiek aansporing nodig heeft, moest het andere af en toe afgeremd worden. Dat laatste is een belangrijke lesson learned. Heeren: 'Hou het behapbaar en maak het niet in één keer te groot'. De teamleiders en ook docenten kropen daarom met regelmaat in de rol van advocaat van de duivel: 'Wat als...?' 'Je kunt het zo mooi bedenken als je wilt, maar je moet het in het fundament weg kunnen zetten. En betrek de onderwijsassistenten, zij hebben vanuit hun ervaring in de lessen vaak hele goede ideeën,' voegt Heeren eraan toe. Op dit moment maken de avo-docenten zich het werken op leerpleinen eigen onder begeleiding van CPS. Doordat de beroepsgerichte docenten dat al een jaar eerder gedaan hebben, kunnen ze met elkaar sparren.

Je shoppingbag vullen

De docenten van het Elde College merkten de afgelopen jaren dat leerlingen steeds vaker behoefte kregen aan een flexibel programma op basis van hun interesse, in plaats van een programma dat al vanaf het derde jaar volledig vast lag. Groen telt momenteel 18 leerlingen in leerjaar 3 en 18 in leerjaar 4. In het nieuwe programma starten alle leerlingen met dezelfde profielmodule en kunnen ze daarna kiezen uit twee keuzevakken, zodat er daadwerkelijk wat te kiezen valt. Doordat leerlingen op latere momenten nog kunnen kiezen, kunnen ze hun ervaringen in de omgeving bij agrarische bedrijven, technische bedrijven en zorginstellingen, meenemen in hun keuze. Op placemats is bijvoorbeeld voor het profiel Zorg & Welzijn weergegeven hoe de leerling door te shoppen een programma kan samenstellen. Dat doet de leerling eerst voor leerjaar drie en tegen het einde van dat leerjaar voor leerjaar 4. Naar behoefte kan er dus op dat moment nog gewisseld worden of juist doorgegaan op het gekozen pad. Elke leerling heeft één verplichte 'shoppingbag' waarin hij of zij eindexamen doet. EHBO vindt de school zo belangrijk, dat dat vak in alle onderdelen zit. 'We willen toe naar nog meer flexibiliteit door leerlingen tegelijk een profielmodule aan te bieden en vervolgens een keuzevak in een blok van acht of negen weken, weer gevolgd door een profielmodule.' Het bovenbouwprogramma bestaat dan dus uit twee maal twee profielmodules afgewisseld met twee maal twee keuzevakken. De vakken zijn – ook op grond van uitstroomervaringen in eerdere jaren- zo gekozen dat alle leerlingen bediend kunnen worden in hun interesse. Daarbij wordt bewust meer dan

voorheen gedifferentieerd tussen basis- en kaderleerlingen. De sleutel ligt bij het kunnen spelen met wat bij de leerling past, zelfs binnen een keuzevak. En in de toekomst willen we de keuzevakken sectoroverstijgend gaan aanbieden'. De vernieuwing is aangegrepen om een langer gekoesterde wens namelijk werken in leerpleinen -compleet met verbouwingen- gelijktijdig door te voeren. De verwachting is dat daarmee het groeiende aantal zorgleerlingen in het vmbo beter in beeld raakt en meer individueel bediend kan worden.

Praktijk proeven

Voor Techniek en Zorg & Welzijn is deels gebruik gemaakt van bestaand aanbod; de docenten Zorg & Welzijn schrijven de keuzevakken helemaal zelf. De docenten Groen hebben zowel de profielmodules als de keuzevakken zelf ontwikkeld. Als een van de weinige scholen in Nederland biedt de school 'water' aan. Dat doet ze op grond van de werkgelegenheid in de omgeving en de uitstroombestemmingen van leerlingen de laatste jaren, bijvoorbeeld naar de Waterfabriek in een naburige mbo-instelling. In de omgeving zitten veel kleine bedrijven die bereid zijn aan het programma mee te werken en mee te denken. Vakmensen van buiten de school worden betrokken om leerlingen workshops te geven. Zo maken de leerlingen gedurende een competitie van een paar

Wil jij ook shoppen?

Leerjaar 3

- A: EHBO, UV-breed
- B: EHBO, Sport & Beweging
- C: EHBO, Verzorging
- D: EHBO, Facilitaire Dienstverlening

Leerjaar 4

- A: Haarverzorging, Huidverzorging, Hand- Voet Verzorging
- B: Beveiliging en Veiligheid, Congierge Werkzaamheden, Evenementen
- C: Dagbesteding, (Re)creatieve activiteiten, Wonen, welzijn, zorg
- D: Traiteur, Patisserie

Shoppingbag A van leerjaar 4, kun je alleen kiezen als je in leerjaar 3 ook A hebt gevolgd. Shoppingbag D van leerjaar 4, kun je alleen kiezen als je in leerjaar 3 ook D hebt gevolgd. Wanneer er drie keuzevakken staan, kies je er twee uit.

weken een meesterwerkstuk uit een chocoladeblok. Door de bezuinigingen in de sector is het lastig om mensen uit zorg- en welzijnsinstellingen binnen te halen, maar leerlingen mogen wel een dag stagelopen om de praktijk te proeven. 'Voor ons als school is de grootste verandering dat we dichterbij de praktijk komen en steeds kijken hoe we leerlingen kunnen blijven motiveren.' Daarmee ontstaat er een andere kijk op onderwijs. Stel, dat het zou lukken om een restaurant met traiteurfunctie in de school te realiseren. 'Dan zou je wellicht het onderwijs aan leerlingen kunnen verschuiven naar de middag en de avond. Want dat is de toekomstige omgeving waarin deze leerlingen later gaan werken.'

Talent@Work

De veranderingen in de bovenbouw sijnpen ook door naar de onderbouw. Zo heet PSO nu 'Talent@Work'. In leerjaar 1 oriënteren leerlingen zich breed onder begeleiding van de Talent@Work-docent. Voor de basisleerlingen in leerjaar 2 is het aantal uren verdubbeld naar vier. Een beroepsgerichte bovenbouwdocent begeleidt Talent@Work in leerjaar 2. 'Alles is gericht op het maken van een bewuste keuze'. De docenten Groen hebben behoorlijk aangehikt tegen de inrichting van het verplichte LOB. Het bleek een ware eye-opener, dat ze veel van de bedrijfsbezoeken en praktijkoriëntatie met verslagen en gesprekken daarover met de leerlingen konden benutten. De volgende stap is het vastleggen in een digitaal portfolio, dat leerlingen meenemen naar het mbo. Voor leerlingen en ouders maakt de school de keuzemogelijkheden visueel door plaatjes van de shoppingbags, en op open dagen ook door fysieke tasjes: 'wat stop jij in je shoppingbag voor leerjaar 3?' Bij ouderavonden komen de eerste signalen: mijn dochter heeft van september tot december uiterlijke verzorging gedaan, maar ze wil graag switchen. 'Dan gaan we dat mogelijk maken', zegt Heeren, 'maar niet voordat de beweegredenen en motivatie van die leerling volstrekt helder zijn'.

Parallel roosteren

Helpt de vernieuwing van de beroepsgerichte vakken om het aanbod beter organiseerbaar en daarmee betaalbaarder te maken? 'Ja en nee', vindt Heeren. In het Groene profiel neemt het leerlingenaantal toe. Leerlingen vinden Groen in de huidige opzet aantrekkelijk. 'Zou het aantal dalen, dan ontstaat er een bekostigingsprobleem en moeten we gaan samenvoegen', zegt Heeren. Maar, straks kunnen leerlingen uit een ander profiel ook kiezen voor keuzevakken van Groen. Profieloverstijgende keuzevakken kunnen dus tegenwicht bieden als het gaat om organiseerbaarheid. Maar aan de andere kant heb je ook te maken met formatie en zijn niet alle docenten 'twee-vakkers'. Binnen Talent@Work

telt nu nog vier leerlingen, maar gaat naar verwachting groeien. Het is een kwestie van anders organiseren. In het rooster worden de beroepsgerichte momenten van Zorg & Welzijn en Groen op dezelfde momenten aangeboden, zo ook de avo-vakken. 'Doordat leerlingen samen zitten, horen ze ook elkaars ervaringen'. Groen telt 18 leerlingen van basis, kader en leerwerktrajecten bij elkaar. Een klas van 9 is niet te bekostigen voor een school. Hoe dan ook, als een leerling een speciale wens heeft wordt alles uit de kast gehaald om die te verwezenlijken. 'Het is meestal makkelijker om voor een enkeling iets apart te organiseren dan voor een groter groepje', zegt Heeren.

Tijd voor ontwikkeling

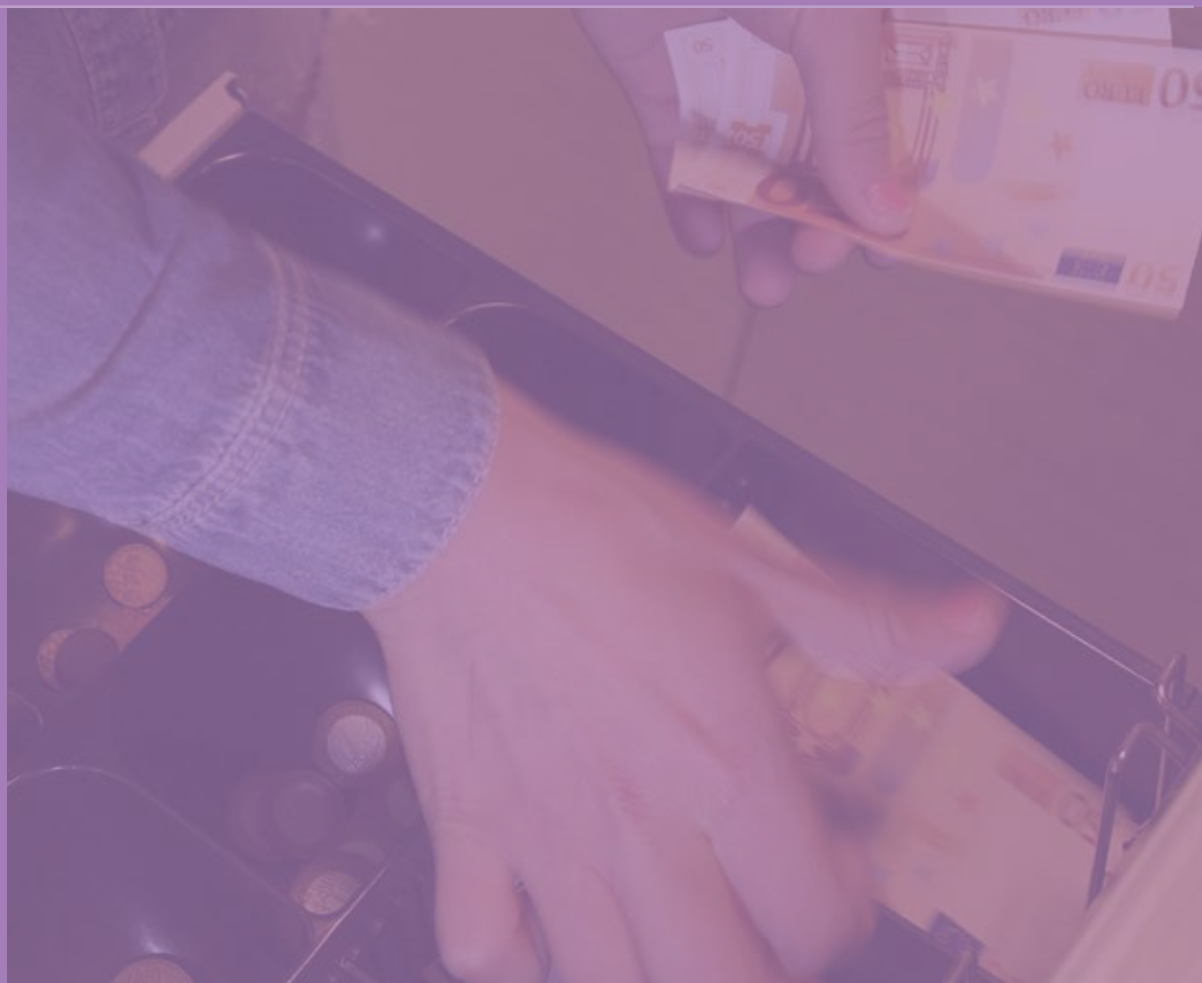
Bij Groen zat het meeste werk in het ontwikkelen van de inhoud van het onderwijs. Bij Zorg & Welzijn was de grootste uitdaging het vormen van één team uit de vaksecties verzorging en uiterlijke verzorging. Dat team zit nu midden in de ontwikkeling van materialen. 'Geef mensen de tijd om te mogen en kunnen ontwikkelen; anders lukt het echt niet', zegt Heeren. 'In de normjaartaak hebben we mensen uren gegeven om te ontwikkelen. Om de veertien dagen begonnen we om vijf uur met soep en een broodje. Om half 9 gingen we met werkafspraken uit elkaar. Je kunt dat niet alleen in subgroepjes doen, er móeten momenten zijn om met elkaar te overleggen. De pilots bieden de mogelijkheid om samen te werken met andere scholen en bijvoorbeeld te kijken bij elkaar. Een hele waardevolle opbrengst is het delen van door scholen zelf ontwikkelde materialen. Die materialen zijn veel dichter bij de leerling ontwikkeld dan een uitgever kan doen, dus dat levert prachtig onderwijs', zegt Heeren. Alleen al om die reden zou het heel goed zijn de netwerken in stand te houden.

Voor een aantal docenten is scholing gewenst, omdat de profielen breder zijn. Scholing gebeurt deels intern, door bijvoorbeeld de gymdocent met andere docenten mee te laten denken over de inhoud van Sport en Bewegen. 'Terwijl ze programma's aan het ontwikkelen zijn, zijn de docenten zelf ook aan het scholen. We vragen op dit moment echt heel veel van docenten', zegt Heeren. 'Soms moeten we ook even gas terugnemen. De teamleiders houden dat in de gaten en signaleren ook naar de directie wat er aan faciliteiten nodig is. Maar hoe mooi is het als er straks iets staat wat je zelf ontwikkeld hebt!'

Op het 'to-do'-lijstje is het betrekken van de mbo's een van de punten. De samenwerking met het mbo hangt op het contact tussen mensen, zo leert de ervaring. Door de vakmanschapsroutes is de Techniek al wat verder in de samenwerking. Een goede aansluiting is belangrijk. Als rekening gehouden wordt met wat leerlingen al in het vmbo gedaan hebben, zou er voor sommige leerlingen ook best versnelling in de route georganiseerd kunnen worden. En

in het verlengde borrelden twee weken al weer nieuwe gedachten op: of het nou in een verplichte module is of in een keuzevak, een leerling moet overal uitdaging in ervaren.

Portret Van der Meij College, Alkmaar

Over je grenzen kijken

Betekenisvol leren, maatwerk en diversiteit, ziedaar de kernbegrippen in de visie en missie van het Van der Meij College. De school beschouwt het als haar opdracht om vmbo-leerlingen voor te bereiden op het mbo, de beroepspraktijk en hun toekomstig functioneren in de samenleving. En ziet de vernieuwing van de beroepsgerichte vakken als een kans om dat veel gericht te doen. 'De vernieuwing sluit naadloos aan bij waar we de laatste jaren mee bezig zijn en waar al onze scholing op gericht is. Het vraagt wel een omslag van het team. Ik ben blij dat de overheid nu structureel keuze biedt binnen de examenprogramma's, waardoor leerlingen beter kunnen worden toegerust voor het vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt. Dat is nieuw en daar heb ik hoge verwachtingen van!' zegt Maud Croes, directeur van het Van der Meij College. De school verzorgt het bovenbouwprogramma van drie vmbo-scholen in Alkmaar. Ze herbergt de sectoren Zorg & Welzijn, Economie en Techniek die samen zeven afdelingen omvatten en telt rond de 500 leerlingen in de basis- en de kaderberoepsgerichte leerweg.

De speciale samenwerkingsconstructie met toeleverende 'moederscholen' heeft voordelen voor leerlingen. Immers, vanuit de onderbouw van de school waar ze vandaan komen, kunnen ze alle sectoren kiezen. 'Dat hebben we wel goed moeten uitzoeken', zegt Croes. De school heeft drie brinnummers, waarop ze bekostiging ontvangt. Een leerling die aan het eind van de onderbouw koos voor een sector horend bij een ander brinnummer, werd naar die school overgeschreven. 'Voordat we het nieuwe programma gingen optuigen hebben we goed onderzocht of leerlingen die straks ingeschreven staan bij Dienstverlening & Producten van de ene school, keuzevakken kunnen volgen bij Horeca, Bakkerij en Recreatie van de andere school. Vooralsnog lijkt het met samenwerkingscontracten vrij makkelijk te regelen'.

Logisch kiezen en verdelen

Het Van der Meij College zet heel bewust in op het bieden van keuzes aan leerlingen. 'Dat hebben we vrij groots aangepakt', vertelt Croes. De school werkt samen met een ander vmbo in de stad. Beide scholen zijn zich bewust van de krimp en zoeken het antwoord niet in concurrentie, maar het organiseren van samenwerking in het belang van de leerlingen. De eerste stap was het formuleren van kaders binnen het eigen bestuur. 'Ons uitgangspunt is dat we de leerlingen daadwerkelijk keuze bieden. Dat sluit aan op onze koers en visie.' Terwijl het Van der Meij College koos voor breed, legt de andere vmbo-school, een Vakcollege, zich toe op smal. In de daarop volgende stap hebben de directeurs ter gedachtenvorming 'logische' keuzes besproken tegen de achtergrond van arbeidsmarktontwikkelingen in de regio. De andere

vmbo-school is gespecialiseerd in techniek. Gerelateerd aan de vraag in de regio is een logische verdeling dat beide scholen PIE aanbieden, Van der Meij D&P en de andere school BWI en M&T. De derde stap komt voort uit de wens van Croes om het bedrijfsleven te betrekken. Ze omschrijft die stap als 'over je grenzen heen kijken'. De twee scholen organiseerden daarom vorig jaar samen een congres waarbij de wethouder, het Ontwikkelingsbedrijf Noord-Holland-Noord, vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, van het mbo en alle 'vmbo-poten' in de stad aanwezig waren om een beeld te krijgen van de behoefte in de stad. Ook het AOC was aanwezig en presenteerde hun good practice van samenwerking vmbo-mbo groen met het bedrijfsleven.

Gedegen onderbouwing

'Een besluit als dit kan niet genomen worden zonder de collega's. We moeten immers keuzes maken en het moet haalbaar zijn.' stelt Croes. Daarom gaf ze de docenten van de acht vakrichtingen van de school opdracht om uit te werken in hoeverre hun vak omgezet zou moeten worden naar een 'smal' profiel, zij het met veel keuze. Moet de school bijvoorbeeld Bouw, Wonen, Interieur in de lucht houden? Ter onderbouwing van hun antwoord moesten de docenten in gesprek gaan met het mbo en de arbeidsmarktgegevens van S-BB gebruiken. Van Croes kregen ze gegevens aan over het regionale bedrijfsleven en trends in de samenleving. Mochten er onvoldoende kansen blijken voor de vakrichting, dan luidde de vervolgvraag: 'Wat kun je bijdragen aan D&P?' Op basis van de uitkomsten waren in theorie verschillende scenario's mogelijk, bijvoorbeeld: alle richtingen gaan op in D&P; een deel van de richtingen gaat naar D&P en daarnaast blijft een aantal vakrichtingen overeind of de school kiest niet voor D&P. 'Ik heb op basis van gedegen onderzoek goede adviezen van de collega's gekregen', zegt Croes tevreden. Uiteindelijk resulteerde dat in de keuze van de school voor de profielen PIE, Horeca, Bakkerij en Recreatie, Zorg & Welzijn en Dienstverlening & Producten met drie uitstroomprofielen.

Keuzevakken organiseren

Vanwege de complexiteit van de school is de school dit jaar begonnen met voor de toekomstige derde klassers veel keuze te organiseren binnen het profiel. Komend jaar wordt onderzocht of in klas 4 ook buiten het profiel keuzevakken gevolgd kunnen worden. Croes: 'Onze stelregel is: 'Als je onvoldoende leerlingen hebt, kun je geen keuze bieden en heb je volgens onze visie onvoldoende massa om als afdeling te blijven bestaan'. 'Om een keuzevak te kunnen bieden is een economische haalbaarheid van ongeveer 20 leerlingen het uitgangspunt. We willen minstens zes keuzedelen kunnen aanbieden over twee jaren, want anders is er geen keus. Wij vonden dat je per leerjaar drie

		2015-2016		Van der Meij College								05-06-2015	
Afdeling: ZW		Leerjaar: 3		STUDIEPLANNER 2015 - 2016									
WK	Datum	Dit moet af zijn:		Par.	WK	Datum	Dit moet af zijn:		Par.	WK	Datum	Dit moet af zijn:	
34	17-08	start keuzecircuit		1	50	07-12			7	13	28-03	28/3 2e paasdag	
	21-08	start profiel deel 1 of 2		0		11-12			6		01-04	start profiel 3 of 4	
35	24-08			2	51	14-12			8	14	04-04		
	28-08			1		18-12	18 geen les		7		08-04		
36	31-08			3	52	21-12	KERSTVAKANTIE			15	11-04	stage 3e	
	04-09			2		25-12					15-04		
37	07-09			4	53	28-12	KERSTVAKANTIE			16	18-04	stage 3e	
	11-09			3		01-01					22-04		
38	14-09			5	01	04-01	4/1 studiedag		9	17	25-05	MEIVAKANTIE	
	18-09			4		08-01			8		29-04		
39	21-09			6	02	11-01				18	02-05	MEIVAKANTIE	
	25-09			5		15-01					06-05	5/5 hemelvaart	
40	28-09			7	03	18-01	afsluitweek 2		10	19	09-05		
	02-10			6		22-01	start profiel 3 of 4		1		13-05		
41	05-10			8	04	25-01			11	20	16-05	2e pinksterdag	
	09-10	8-10 studiedag		7		29-01			2		20-05		
42	12-10	AFSLUITINGSWEEK 1			05	01-02			12	21	23-05		
	16-10					05-02			3		27-05		
43	19-10	HERFSTVAKANTIE			06	08-02	start keuze 2		1	22	30-05		
	23-10					12-02			4		03-06		
44	26-10	start keuze 1 /pta verg		1	07	15-02			2	23	06-06		
	30-10			8		19-02			5		10-06		
45	02-11	4e stage#5/11 studied met m.		2	08	22-02	23/2 goededoelendag		3	24	13-06		
	06-11	start profiel 1 of 2		1		26-02			6		17-06		
46	09-11	4e stage		3	09	29-02	VOORJAARSVAKANTIE			25	20-06	Schoonmaak week pleinen Z	
	13-11			2		04-03					24-06		
47	16-11			4	10	07-03			4	26	27-06	Zinnige week	
	20-11			3		11-03			7		01-04		
48	23-11			5	11	14-03				27	04-07		
	27-11			4		18-03	AFSLUITINGSWEEK 3				08-07		
49	30-11			6	12	21-03			5	28	11-07	3e klas PF-presentatie+ouder	
	04-12	5*6u sinterklaas		5		25-03	25/3 goede vrijdag		8		15-08		

St. O.V.O. NH Noord Rooster 2015/2016
Alkmaar van der Meij College

M3KZWW		3 zw Kader Wiskunde			
	Maandag	Dinsdag	Woensdag	Donderdag	Vrijdag
1 8:30 9:20	BOE 219 WI.	LEJ gym2 LO.	POY 248 ZWP	HUM 229 BI.	
2 9:20 10:10	HUM 229 BI.	546	403	BRB 016 KV1.	
1e pauze					
3 10:30 11:20	BOE 219 WI.	BEE 249 ZWK33	BEE 248 ZWP	BRB 016 KV1.	BAE 222 ML.
4 11:20 12:10	TEM 220 EN.	404	BOE 221 WI.	HUM 251 BI.	
2e pauze					
5 12:40 13:30	BEE 248,221 ZWP	BEE 249 ZWK33	GUD 253 NE.	BEE 249 ZWK33	GUD 221 NE.
6 13:30 14:20	404	404	WES 252 MA.	405	BRL 219 RE.
3e pauze					
7 14:35 15:25	BEE 248,221 ZWP	GUD 253 NE.	TEM 220 EN.		
8 15:25 16:15	404	TEM 220 EN.			
9 16:15 17:05					

groepen moet kunnen maken. Om die reden is er bij Techniek niet voor drie richtingen gekozen, want in die opzet is voldoende keuze niet mogelijk. Zorg & Welzijn verzorgde in eerste instantie tien keuzevakken. Het aantal leerlingen in die sector loopt terug. De docenten, die deelnemen aan de pilot Zorg & Welzijn, zijn nu aan het experimenteren om twee keuzevakken op hetzelfde tijdstip door één docent te laten verzorgen. Op die manier kan bijvoorbeeld ook een aantal van vijf leerlingen de gelegenheid krijgen het gewenste keuzevak te volgen, door ze te combineren met een andere groep tot een groep van 15-20 leerlingen'. De keuzevakken worden inhoudelijk ondernemend ingekleurd. Leerlingen starten met workshopachtige bijeenkomsten, waarin ze de beroepsvaardigheden leren. Vervolgens gaan de leerlingen aan de slag met een zelfgekozen onderwerp dat ze willen uitwerken. In deze opzet is begeleiding door de docent makkelijker te organiseren. Bij Zorg & Welzijn zorgt de gekozen opzet ervoor, dat de leerlingen veel buiten de school uitwerken. 'Als directeur ben ik terughoudend in de boodschap naar de docent: 'je moet alle wensen honoreren', zegt Croes. 'Je moet dat als docent wel kunnen, anders krijg je twee keuzevakken maar half...'

'Wat is goed voor onze leerling gezien de aansluiting op de arbeidsmarkt'

'In de allereerste plaats kijken we naar wat er buiten gebeurt', zegt Croes. 'Tachtig jongeren opleiden voor Mode & Commercie, terwijl het mbo er maar tien plaatst, dáár beginnen we dus niet aan'. Ze vervolgt: 'We zijn hier niet een 'hangplaats' voor docenten, die alleen maar iets doen omdat ze het voor zichzelf zo fijn vinden. De meeste docenten van de afdelingen begrijpen dat heel goed en zijn in hun team druk doende scholingsprogramma's te organiseren om hun deskundigheid te verbreden. Vooral de techniekdocenten vinden het lastig om de bestaande situatie los te laten. Techniek is eigenlijk de enige afdeling in onze school waar de docenten ook echt opgeleid moeten naar een heel andere vakrichting. Dus bijvoorbeeld van bouw naar PIE. Zij verzochten om begeleiding bij het samenstellen van het programma'. De school hanteert de methodiek van Lesson Study, waarin leerteams met een procesbegeleider van de VU onderzoekend werken en lessen ontwerpen. Een leidinggevende mbo Techniek ondersteunt de docenten met een stappenplan om te komen tot een programma, keuze voor een methode en keuzevakken en hun scholingsbehoefte in kaart te brengen. Samen met collega's van D&P gaan de docenten bijvoorbeeld scholing voor 2D en 3D tekenen oppakken. Inmiddels hebben de techniekdocenten tijdens vijf bijeenkomsten van 16u-20u onder begeleiding van de mbo-collega gewerkt aan het programma. Vanwege de tijdsdruk is de afspraak vastgelegd, dat de docenten in april klaar zijn om volgend jaar verantwoord het profieldeel PIE te kunnen geven. Elke docent

heeft daarvoor een persoonlijk plan van aanpak aangeleverd. Naast hun scholingstijd hebben de docenten beroepsgericht in de ontwikkelteams 80 klokuren om materiaal te ontwikkelen.

Eigen leervragen

De school neemt van meet af aan deel aan de pilot Zorg & Welzijn. 'Dat heeft ons veel gebracht', vertelt Croes. 'De urgentie bij het team was hoog vanwege tegenvallende prestaties. De korte voorbereidingstijd maakte het heel spannend. Maar dat gaf meteen ook verbinding, want alleen samen red je het!' Het team Zorg & Welzijn is sterk in organisatie. Al heel snel had het team het organisatieplaatje rond. Naast de profieldelen staat een aanbod aan keuzevakken, vanwege het motiverend effect op de leerling. De leerling kan dan immers meteen iets doen waarvoor hij/zij zelf gekozen heeft. Er was geen methode voorhanden. Dat betekende dat de docenten er helemaal 'hun eigen ding' van gemaakt hebben. De avo-docenten moeten nog aanhaken aan het nieuwe programma. En hoewel er hier en daar mooie voorbeelden van integratie zijn, is er volgens Croes nog een wereld te winnen.

Twee derde van het programma wordt uitgevoerd in leerjaar 3, een derde in leerjaar 4. Een ideaalplaatje qua structuur heeft Croes niet: 'We houden vinger aan de pols en ik vaar op de adviezen van het team'. Ze vervolgt: 'Een groot gedeelte van het keuzevak is gebaseerd op de eigen leervraag van leerlingen. Daarmee komen leerlingen in een regierol en krijgen docenten de mogelijkheid om optimaal te begeleiden. Drie instellingen hebben de school als het ware geadopteerd en ontvangen wekelijks leerlingen die op de vloer aan het werk zijn. De instellingen fungeren als klankbord. Ze houden ons onderwijs scherp en helpen de leerling zijn/haar beroepsbeeld te verhelderen. Méér dan voorheen wordt er buitenschools in de praktijk geleerd.'

De keuzevakken zijn parallel ingeroosterd. 'De consequentie van keuzevakken bieden buiten het profiel is, dat we dat straks voor de hele school moeten gaan doen. Leerlingen hebben zes uur keuzevakken in een balk van twee uur en een balk van vier uur. Zolang de profielmodulen niet als keuzevak worden aangeboden, hoef je geen rekening te houden met gelijktijdig aanbieden'. Leerlingen op het Van der Meij College hebben 14 uren beroepsgerichte vakken in de derde klas en gemiddeld 13 uur in de vierde klas.

LOB is samen met de moederscholen ontwikkeld en start in leerjaar 1. In het tweede leerjaar komen leerlingen tien weken naar het Van der Meij College en oriënteren ze zich op twee sectoren, waaronder D&P. In hun eigen school doen ze projecten en worden excursies georganiseerd. Croes licht toe: 'In mei plaatsen we de aankomende leerlingen van leerjaar 3 al een dagdeel in de klas, waarin ze na de zomervakantie gaan instromen. Op die manier kunnen ze zich oriënteren op het profiel. Maar dat betekent dat het nieuwe programma en de

bijbehorende formatie vóór mei -toch al niet bepaald een rustige periode- klaar moet zijn. 'De moeilijkste opgave wordt om vanuit de vraag van de leerling en niet vanuit het aanbod LOB te gaan organiseren', verwacht Croes. Daar gaat de school in de komende periode een regionale conferentie aan wijden. Uitdagingen genoeg. Schrikt dat niet af? Welnee, niet het Van der Mey College. 'We dóen het gewoon!' Daarbij moet haar nog wel één ding van het hart: 'Deze vernieuwing is prachtig en noodzakelijk, maar ook echt omvangrijk. Er moet heel veel gebeuren en daar staat geen facilitering voor de scholen voor tijd en investeringen in inventaris tegenover. Dat belemmert bijvoorbeeld om avo-docenten in ontwikkelgroepen te betrekken, terwijl dat wel nodig is. Er is bij de overheid te weinig besef dat je scholen bij een dergelijke grote operatie moet faciliteren. Verder zou het mooi zijn geweest als vmbo en mbo al bij het ontwerp van de vernieuwing gelijk op hadden kunnen lopen. Nu zijn ze ieder voor zich bezig met een groot vernieuwingstraject en moet er weer heel wat georganiseerd worden om een goede aansluiting te realiseren'.

Portret Houtens, Houten

Een eigen programma op maat van de school

Houtens is een vmbo-school met een uitgesproken visie. Ontdekken, ontwikkelen en ontplooiën zijn de drie O's waar het in de school en in het onderwijs om draait. Tot in de kleinste details, van de begroeting tot aan de inrichting van het gebouw en de omgangscultuur, komt de visie tot leven. De school biedt naast de basis-, kader- en theoretische leerweg een mavo+route naar de havo. In de onderbouw werken de leerlingen in vier domeinen: mens en maatschappij, mens en techniek, mens en zorg en kunst en cultuur, met beeldende vakken, drama, dans en muziek. Het programma van de bovenbouw was van meet af aan intersectoraal en droeg de naam CRAFTS. Dat staat voor Commercie, Recreatie, Ambacht, Facilitair, Technologie en Sociale dienstverlening; zes werkgebieden waar leerlingen uiteindelijk hun beroep in kunnen vinden. Houtens neemt deel aan de pilot Dienstverlening en Producten (D&P). Dit jaar doet de vierde klas eindexamen nieuwe stijl.

D&P als doorontwikkeling

Met net de viering van het eerste lustrum achter de rug is Houtens een piepjonge school. 'Dat heeft impact op hoe je tegen een vernieuwing als die van de beroepsgerichte programma's aankijkt. En het heeft invloed op welke randvoorwaarden aanwezig zijn', zegt directeur Ad van Andel. 'Wij zijn geen voorbeeld van een 'ombouw-school'. Dat neemt niet weg, dat vernieuwen soms best ingewikkeld is, temeer omdat er aan de vernieuwing geen landelijk budget gekoppeld is. De mensen in het profiel zijn degenen die het moeten doen. Elke vernieuwing vraagt een attitudeverandering, om vervolgens een procesmatige en een inhoudelijke verandering te kunnen realiseren. Wij hebben hier op school al een multidisciplinair bovenbouwteam, dat toegegroeid is naar een intersectoraal programma. De fundering ligt er dus. Dat is een heel andere uitgangssituatie dan leidinggeven aan een team dat lang 'stilgezeten' heeft.' Hij vervolgt: 'Dat het programma nu D&P heet en in een nieuw profiel gegoten is, bevestigt onze visie dat intersectoraal onderwijs beter is voor vmbo-leerlingen dan sectoraal onderwijs in de kolom, waarbij leerlingen na een half jaar in het mbo tot de ontdekking kunnen komen dat ze verkeerd gekozen hebben. Jongeren die in een fase zitten waarin ze zich in alle opzichten ontwikkelen moet je dus méér aanbieden, zodat ze kunnen ontdekken wat ze ligt en wat ze leuk vinden. Dat was wat we met CRAFTS beoogden en ontwikkeld hebben.' De school ziet D&P als doorontwikkeling van CRAFTS, dat al een heel brede programma-opzet had met bijvoorbeeld een kantineproject, productontwikkeling, tekenen, presentatie- en commerciële technieken. Een andere keuze dan D&P is niet overwogen - nog even los van de verwachting dat het 'kansloos' zou zijn in het RPO licenties voor andere profielen te verzamelen.

Een eigen programma ontwikkelen

Het intersectorale programma was stevig geworteld in de regio om zo leerlingen de kans te geven straks een baan te vinden in hun eigen woonomgeving. Dat gaat in het nieuwe programma onveranderd op. En ook in het D&P-programma kan de school haar visie 'ontdekken-ontwikkelen-ontplooiën' kwijt. De vernieuwing vraagt een verandering in alle formele zaken zoals het PTA en het bedenken van opdrachten die niet in CRAFTS zaten. 'Dat betekent dus vooral héél veel zelf ontwikkelen,' zegt Eline Poeze, docent D&P. Houtens neemt deel aan de pilot Dienstverlening en Producten. 'Een heel bewuste keuze, want al vang je misschien als pilotschool de eerste klappen op ook voor andere scholen, voor onze school was het niet goed om door te gaan met CRAFTS in de wetenschap dat er iets anders zat aan te komen. Dan maar liever meteen met z'n allen de schouders eronder', vult Van Andel aan. Geënt op de eindtermen schrijven docenten zelf ook aan de inhoud van de keuzevakken. 'De leerlingen merken er niet zoveel van, maar voor de docenten is het proces af en toe behoorlijk onrustig, temeer daar je als pilotschool ook dicht op alle veranderingen zit die landelijk worden doorgevoerd', vervolgt Poeze. Al shoppend stuitte de school op het keuzevak Communicatie uit het programma van Zorg en Welzijn en raakte daar heel enthousiast voor vanwege de nadruk op effectief communiceren en verschillende gesprekstechnieken. Men ging vol verve aan de slag. Na enige tijd bleek de landelijke regiegroep het vak Communicatie zoals het er lag afgekeurd te hebben, omdat de inhoud ervan te weinig onderscheidend bleek van de kern van het profiel. Vooralsnog heeft dat de school niet van plan doen veranderen, ook al zou het betekenen dat leerlingen dan geen cijfer krijgen voor het vak.

Nieuwe verbindingen leggen

'Het is voor de collega's behoorlijk intensief dat ze nu al zo'n zes jaar lang in de extreme ontwikkelmodus staan,' zegt Van Andel. Kleine onderdelen van CRAFTS worden benut, maar het programma kan niet zomaar worden 'overgezet'. Dat betekent dat er vernieuwingen in het programma komen, maar ook zaken -ongewild- verloren gaan. 'De verbinding met kunst en cultuur is voor onze school heel belangrijk. In onze visie zat het theater als spil. Het jaarlijkse 'Houtens Spektakel', een grote theaterproductie uitgevoerd door meer dan 100 eerste-, tweede- en derdejaarsleerlingen en medewerkers is inmiddels een begrip in de regio. Maar op dit moment is kunst en cultuur geen logistiek en intrinsiek onderdeel van het programma D&P.' Poeze vult aan: 'Door een keuzevak als Podium op te nemen kunnen we die verbinding op termijn weer gaan leggen.' Van Andel: 'De ateliers en de disciplines die daarvoor nodig

zijn hebben we bij Houtens in huis. Maar de ervaring leert dat het gevoel van eigenaarschap -zelfs bij de meest betrokken docenten- verwatert zodra het niet langer geïntegreerd is. We beschouwen dat echt niet alleen maar als spijtig. Ik zie nu ook veel bredere mogelijkheden om de visie weer op te frissen. En om nu de school na vijf, zes jaar stáát, ook méér verbindingen te maken met wat er links en rechts in de school gebeurt. Want soms wordt nog op meerdere plekken in de school het wiel uitgevonden.'

Stapsgewijze afstemming

Over de attitude, de bereidheid van docenten om zich in te zetten, valt op Houtens niets te klagen. Ambitie te over. 'Het is eerder een kwestie van afremmen, doseren en prioriteren', zegt Van Andel. Op verzoek van de groep van zes betrokken docenten is de maandagmiddag dit cursusjaar toegewezen als vast werkmoment om te bedenken, te ontwikkelen en te overleggen. Daarbij worden de verschillende talenten en expertisegebieden van de beroepsgerichte docenten, zoals bijvoorbeeld technisch tekenen, het maken van prototypes en creativiteit, goed benut. De avo-docenten moeten nog betrokken worden. Met het oog daarop is er een verandering in de teamstructuur doorgevoerd. In plaats van een basis- en kaderteam van leerjaar 1 tot en met 4 zijn er onder- en bovenbouwteams geformeerd. Poeze vertelt: 'We zijn straks één D&P-team en daar horen ook de docenten Nederlands, Engels, wiskunde, biologie en economie bij, zodat we het hele onderwijsprogramma op elkaar kunnen afstemmen. Dat lukt al steeds beter, omdat collega's vaker om zich heen kijken en mogelijkheden voor afstemming signaleren. Dan voorkom je dat er separaat een website ontworpen moet worden bij het vak Engels en ook voor D&P. Ons ideaalplaatje is dat de leerlingen over een aantal jaren in een integrale casus -zoals dat ook op het CSPE gebeurt- opdrachten uitvoeren.' Van Andel: 'De start van curriculumontwikkeling ligt bij helderheid over waar je naar toe wil aan de horizon. Als het profiel dan eenmaal af is, kun je ook de onderbouw, LOB en alles wat daar verder mee samenhangt meer inhoudelijk richten op het profiel.'

LOB op het Houtens kent een grote component oriëntatie op beroepsleven en vervolgonderwijs. Dat noemt men 'in de week'. In de onderbouw zijn er voor de tweedejaars lessen over de inhoud van het programma in de bovenbouw. LOB is in zijn systematiek en het handelen van docenten gebaseerd op het gedachtegoed van Marinka Kuipers. 'Maar dat kan nog veel beter', zegt Van Andel. 'Ook na vijf jaar zijn we nog lang niet uitontwikkeld, al is het maar omdat je zelf in die periode tot nieuwe inzichten komt en je je moet blijven verhouden tot een omgeving die ook verandert. Aan de andere kant: in het vmbo is alles hier en nu. Als er bij de ateliers vragen komen, daar gaan de teams daar ter plekke op in; ze stellen dat niet uit tot de mentorles.'

Van breed aanbod naar eigen keuze

In het derde en vierde leerjaar volgen de leerlingen zeven blokken van 70 minuten per week voor de beroepsgerichte vakken. Elk van de vier perioden van leerjaar 3 heeft een eigen thema, waaraan een keuzevak gehangen is. Op dit moment geeft de school de voorkeur aan de benaming 'onderdeel' boven keuzevak, omdat alle leerlingen hetzelfde programma volgen. De derde klas heeft in het rooster op maandag 4 blokken D&P van 70 minuten. Dat geeft de docenten de mogelijkheid en de ruimte om projecten te doen of met de leerlingen buiten de school te gaan. Poeze: 'Ons droombeeld is dat we met z'n vieren met onze verschillende expertise ingeroosterd zijn voor vier derde klassen, en dat alle leerlingen op hetzelfde moment met de verschillende onderwerpen bezig zijn. Dan kan een leerling die de diepte in wil met een echt moeilijke vraag over bijvoorbeeld een technische tekening daar bij de betreffende collega voor terecht. De leerlingen van klas 4 hebben op donderdag het beroepsgerichte vak. Op die dag hebben ze bijvoorbeeld ook lintstages. Per leerlingen zijn er dan nog drie blokken verdeeld over de week. Voor klas 3 is het vak communicatie op de maandag ingeroosterd en ook bij klas 4 waren de drie overige blokken gevuld met het communicatieprogramma. Inmiddels zijn de docenten tot de slotsom gekomen dat het beter is om het vak alleen in klas 4 aan te bieden. De stof is 'pittig' en het vraagt lef en een bepaalde mate van serieusheid van de leerlingen om rollenspellen met elkaar en met docenten te doen. Die lessen organiseert men om die reden met de eigen docent en in het eigen lokaal. Ook voor presentaties door leerlingen voelt die omgeving prettiger en veiliger. In de laatste periode van leerjaar 4 – waaraan nog flink getimmerd wordt- staat het maken van een prototype van hout en andere materialen op het programma. Daarnaast volgen leerlingen het vak 'keuken' uit het profiel Horeca, Bakkerij en Recreatie. De school biedt de module als keuzevak aan. Op termijn wil de school er naar toe dat leerlingen kunnen kiezen, bijvoorbeeld uit de keuzevakken 'keuken' en 'geüniformeerde dienstverlening en veiligheid' die dan binnen een periode worden aangeboden. Poeze: 'Er zijn genoeg jongeren die al jaren weten dat ze verder willen in de richting van politie of defensie, maar andere jongeren hebben er niets mee'.

Keuzes mogelijk maken

Voorlopig is de eerste prioriteit dat het programma D&P rond is. Dat programma is heel breed; reden waarom de school zich op dit moment geen zorgen maakt over gebrek aan keuzemogelijkheden. 'Omdat je hier op school kan ontdekken wat je kunt, zijn onze leerlingen sterker en hebben ze meer zelfvertrouwen. Sommige leerlingen komen op vrijdag, als de beroepsgerichte

docent al naar huis is, bij de schoolleiding vragen om de sleutel van het atelier om te oefenen'. Voor de wat langere termijn denkt de schoolleiding na over de organiseerbaarheid van verschillende keuzes door leerlingen. Van Andel: 'Een optie is ook om het aanbod aan modules in volume uit te breiden met de leerlingen van de theoretische leerweg. Aan de onderwerpen in het PWS (profielwerkstuk) zie je dat de belangstelling van de TL-leerlingen breed is: van techniek tot milieu tot geüniformeerde beroepen. Maar dan zou het vak wiskunde niet langer als verplicht vak moeten gelden.'

De naam 'Dienstverlening & Producten', dat is nog wel een 'dingetje'. Ooit bedacht de school CRAFTS namelijk juist om onbegrijpelijke benamingen als 'technologie & commercie' voor de leerlingen uit de weg te gaan. Er is getwijfeld om de aanduiding CRAFTS te handhaven, maar op het diploma zal hoe dan ook D&P vermeld worden.

genoeg scholen langsgekomen om een kijkje te nemen en materialen mogen inzien. Het meest lastige en stressvolle is dat je op maandag materiaal aan het ontwikkelen bent, dat je collega op dinsdag gebruikt in de les. Daar kan ik nu nog wel eens wakker van liggen', voegt ze eraan toe. 'Als het goed is, wordt dat werk volgend jaar wel minder.'

	Periode 1	Periode 2	Periode 3	Periode 4
Leerjaar 3	Thema 1 'Even Houtens bellen' + KV Vormgeving + stage 1 week PM: Presenteren, promoten en verkopen	Thema 2 'Huis te koop' + KV (nog te bepalen) PM: Multimediale producten maken	Thema 3 'Verkeerd verbonden' + KV Hout- en meubelverbindingen + stage 2 weken PM: Een product maken en verbeteren	Thema 4 'Expo' + KV Facilitaire Dienstverlening PM: Organiseren van een activiteit voor een opdrachtgever
Leerjaar 4	Thema 5 'House of...' PM: Een product maken en verbeteren & Multimediale producten maken	KV Communicatie + lintstage PM: Presenteren, promoten en verkopen	Thema 6 'Bye bye Houtens' + KV Keuken PM: geen	CSPE

KV = keuzevak

PM = profielmodule

Dat kunnen wij beter!

Het programma krijgt een eigen gezicht doordat het helemaal door de docenten gemaakt en samengesteld wordt. 'Je moet veel ideeën hebben, liefde voor de kids en misschien ook wel een beetje gek zijn', somt Poeze de voorwaarden daarvoor op. 'Maar het is wel heel erg tof als je dan zelf iets gemaakt hebt, en de leerlingen merken dat ze iets nieuws geleerd hebben, waarvan ze tot dan toe in ieder geval niet wisten dat ze het konden. Als team zijn we trots dat wij dit helemaal zelf kunnen. Terugkijkend zouden we het niet anders aangepakt hebben. Natuurlijk zijn er uitgevers die materialen maken die je kunt inkopen, maar dat is niet Houtens, dat past niet bij ons! Dat kunnen wij beter! Op deze manier verbinden we het programma met onze visie en manier van werken. En we zijn echt niet te beroerd om te delen. Er zijn al

Portret 't Ravelijn, Bergen op Zoom

Breed èn behapbaar

De schrijfwijze verradt het eigenlijk al: Op 't Ravelijn werken de leerlingen met moderne digitale leermiddelen. Via een onderwijsplatform en met iPads werken 600 leerlingen en 60 docenten aan leertaken. Leerlingen in de school werken in domeinen (basis, kader of TL) en krijgen les in grote ruimtes die ook in de school herkenbaar zijn door verschillende kleuren. De kader-brugklas telt bijvoorbeeld 80 leerlingen. Aan die groep geeft een team van vijf medewerkers (docenten, instructeurs, onderwijsassistenten en -ondersteuners) onder regie van een docent tegelijk les. In de onderbouw werken leerlingen in leergebieden, in de bovenbouw in een vakkenstructuur. Nog niet zo heel lang geleden zag het er voor 't Ravelijn stukken minder rooskleurig uit. Het aantal leerlingen was gedaald naar 274. Met steun vanuit het bestuur is de nieuwe schoolleiding een nieuwe school begonnen, in aantrekkelijke nieuwbouw en met een nieuw onderwijsconcept. Op het moment dat de pilot Vernieuwing vmbo zich aandiende, stonden alle seinen voor 't Ravelijn gelukkig weer op groen.

De start van de pilot viel samen met het moment dat het nieuwe onderwijsconcept van leerjaar 2 naar leerjaar 3 overging. Daarbij lag het accent op de avo-vakken. De school aarzelde geen moment om haar motto – 'Pak je kans'- in praktijk te brengen en greep de mogelijkheid om ook voor de beroepsgerichte vakken een vernieuwing door te voeren. En als je door er vroeg bij te zijn misschien ook nog zelf wat inspraak kunt hebben... Na ruggespraak met de docenten heeft de school zich aangemeld voor de pilots Economie & Ondernemen en Zorg & Welzijn. De docenten van het intrasectorale programma Techniek-breed zijn later binnen de school aangehaakt. 'Net als landelijk het geval is hanteren techniekdocenten een vrij vast denkraam en zijn ze nog sterk gericht op het opleiden van vakmensen via smalle programma's. Dat blijf je terugzien in het (grotere) aantal profielen en keuzevakken,' zegt Huibert de Jonge, schoolleider van 't Ravelijn. 'Maar vanuit onze visie en de positie van het vmbo willen we leerlingen goed voorbereiden op hun toekomst, door een goede aansluiting met het mbo na te streven. Dat vraagt om een andere insteek, die aarzelend op gang komt'. Een half jaar geleden zijn de lijnen voor de Techniek vastgesteld. De school gaat het profiel PIE aanbieden.

Rooster afstemmen

Bij het bepalen van de keuzevakken heeft de school de lijnen doorgetrokken vanaf de beroepswerelden. Per beroepswereld is een ideale lijn van keuzevakken omschreven. 'Maar het is heel goed mogelijk dat een leerling bijvoorbeeld door loopbaangesprekken tot een andere keuze komt', zegt De Jonge. 'Er is een mogelijkheid om breed te kiezen, maar het moet

wel behapbaar zijn. Bij de selectie zijn we uitgegaan van wat binnen een beroepswereld past en herkenbaar is in onze regio. En in de pilots zijn we realistisch gebleven en niet zelf gaan ontwikkelen. Dat kan eventueel altijd nog, voegt hij eraan toe. Binnen procestechniek moeten we echt nog iets anders ontwikkelen, bijvoorbeeld. Dat proberen we met andere scholen in de omgeving te doen. Een van de scholen in de omgeving biedt het profiel Horeca, Bakkerij en Recreatie, een andere naburige school biedt in tegenstelling tot 't Ravelijn het profiel Groen. Onderling hebben de scholen gesprekken en is de intentie afspraken te maken over mogelijkheden om leerlingen bij elkaar keuzevakken te laten volgen die de eigen school niet in huis heeft. Bijvoorbeeld een keuzevak als meubelmaken. En wat let een leerling die klaar is met zijn examen een keuzevak bij het mbo te gaan doen? De afstemming gebeurt tussen scholen onder hetzelfde bestuur, maar ook met scholen die niet onder hetzelfde bestuur vallen. 'Wil dit echt gaan werken, dan moeten er nog wel wat hobbeltjes genomen worden', zegt De Jonge. Het zou bijvoorbeeld betekenen dat scholen hun rooster op elkaar moeten afstemmen.

Maandag keuzedag

De teams Zorg & Welzijn en Economie & Ondernemen werken al twee jaar met keuzevakken. Hun opdracht is optimale keuzevrijheid voor leerlingen te bieden. 'We ontdekten dat we in het eerste jaar te veel hebben aangeboden. De groepjes werden te klein en talrijk. Dat is lastig organiseerbaar. Bovendien viel er voor een docent niet meer tegenop te differentiëren! Dat hebben we wat ingeperkt en de organisatie aangepast'. De maandag is op 't Ravelijn keuzedag. Leerlingen van de basisberoepsgerichte leerweg hebben in de ochtend praktijk, de kadergroep in de middag. Op het andere moment zijn ze vrijgeroosterd. 'Daardoor kunnen we in de ochtend voor de basis-, kader en mavo-leerlingen in het eerste blok drie keuzevakken aanbieden en in het middagblok ook drie'. De donderdag is de lintstagedag. Op 't Ravelijn volgen de derde en vierdejaars leerlingen 10 lesuren beroepsgerichte vakken per week en daarbij 160 lesuren lintstage per leerjaar. Omgerekend is dat 16-17 lesuren van 45 minuten per week. In de lintstages worden zoveel mogelijk elementen door het bedrijf afgetoetst, of dat nu gaat om een bepaalde machine bedienen of een onderdeel uit een keuzevak. In de huidige situatie omvat het rooster nog twee modules en twee keuzevakken in leerjaar 3 en twee modules en keuzevakken in leerjaar 4. 'Maar dat is verre van ideaal', zegt De Jonge. Volgend jaar komt daar verandering in, door de mogelijkheid om het examen te vervroegen. In het vierde jaar kan een leerling dan zoveel mogelijk een programma aan keuzevakken samenstellen, dat past bij zijn interesse en vervolgonderwijs en ondersteund wordt door LOB. 'En kunnen wij het niet aanbieden, dan moeten we in de omgeving gaan kijken naar mogelijkheden. Voorop staat 'wat werkt

voor de leerling' en daarna komt: 'kan dit ook op onze school'.

'De eerste splitsing ligt in de beroepenwerelden waarin de leerling later denkt te gaan werken. Vervolgens zijn er veel keuzes mogelijk, dus bijvoorbeeld ook een keuzevak 'ondernemen' voor een leerling techniek, die bijvoorbeeld rijwielhersteller wil worden. Leerlingen kunnen dus ook uit de keuzevakken van de andere profielen kiezen. 'In totaal bieden we een kleine 20 keuzevakken aan,' vertelt De Jonge. 'Met als conditie dat het past en aansluit op het mbo. Elke twee weken is er een overleg van alle beroepsgerichte vakken. Men maakt schema's en plaatjes om het programma uit te denken en past die voortdurend aan. Niet voor niets noemen we het een groeimodel', zegt De Jonge. 'We beginnen met wat we kunnen en daarna bouwen we uit. Niet te hard van stapel, maar zéker ook niet te behoudend.'

Concrete winst in afspraken

Van meet af aan was de school overtuigd, dat ze gebruik wilde gaan maken van flexibele examens. Vanaf februari in het tweede leerjaar en het hele derde jaar gaan de leerlingen dan de profielmodules volgen. In het vierde jaar volgen dan de keuzevakken. 'Sinds de mogelijkheid er is om aan het eind van het derde jaar te examineren, merken we ook meer toenadering van het mbo om afspraken te maken over een betere aansluiting met het profiel', zegt De Jonge. 'Daarnaast bekijken we samen de haalbaarheid van sommige keuzevakken en welke onderdelen eventueel op het mbo gedaan kunnen worden. Opmerkelijk genoeg loopt die samenwerking het beste voor de sector techniek. We hebben nog even, want volgend jaar starten we met de modules en het jaar erop de keuzevakken. Dat betekent dat komend schooljaar leerlingen in leerjaar 3 en 4 tegelijkertijd examen hebben.'

Voor de TL-leerlingen is gekozen voor het profiel Dienstverlening en &Producten. 'Dat blijft een lastige', zegt De Jonge. 'Voor het merendeel van de TL-leerlingen is het hbo de eerste focus, ofwel via het havo ofwel via de weg van het mbo. Dat betekent dat het mbo voor die leerlingen een tussenstap is. Daarmee verleg je de keuze voor leerlingen en dat past nu het beste bij D&P'. De school wil het zo gaan inkleden, dat leerlingen binnen de D&P-module 'een activiteit organiseren' ervoor kunnen kiezen om dat uit te voeren binnen Zorg & Welzijn, Economie & Ondernemen of Techniek. Het programma is breed en met keuzevakken in de vierde kan een TL-leerling het programma toesnijden op zijn vervolgopleiding. Met het mbo mechatronica en werktuigbouw is overeengekomen, dat TL-leerlingen die het juiste programma doorlopen hebben het eerste jaar mbo overslaan en meteen in mbo 2 starten. 'Dat is de eerste concrete winst in onze afspraken met het mbo', zegt De Jonge trots.

		DIENSTVERLENING & PRODUCTEN			
		ECONOMIE	DIENST- VERLENING	TECHNIEK	TECHNOLOGIE MEGATRONICA WERKTUIGBOUW
profiëren	4.4				
	4.3				
	4.2	ONDER- NEMEN	GEÛNI- FORMEER-DE DIENST- VERLENING en VEILIGHEID	UTILITEITS- INSTALLA-TIES	ROBOTICA
	4.1	PRODUCT MAKEN en VER- BETEREN	VOEDING en BEWEGING	DOMOTICA en AUTOMA- TISERING	DIGISPEL
verdiepen	3.4	Multimediaal Product maken			Multimediaal Product maken
	3.3				
	3.2	Organiseren van een activiteit			Organiseren van een activiteit
verkennen	3.1				
	2.4	LOB			Technologie incl. LOB
oriënteren	2.3	Verkennen			
	2.2	LOB			Technologie incl. LOB
	2.1	Oriënteren			
kennismaken	1.4	LOB Kennismaken breed			Technologie incl. LOB
	1.3				
	1.2				
	1.1				

Beroepsgericht programma aug. 2016

't Ravelijn

Leren in co-creatie

Gewapend met het loopbaandossier en portfolio gaan leerlingen op 't Ravelijn vanaf de eerste klas daadwerkelijk aan de slag. Daar hebben ze geen twee lesuren voor, maar vier. In het eerste jaar voeren ze gesprekken met mentoren, in het tweede jaar met docenten van de beroepsgerichte vakken. 'Dat zal leiden tot bewustere keuzes', verwacht De Jonge. De school neemt dat weer mee in het aanbod van de keuzevakken. In de nieuwe opzet is switchen in het

derde jaar niet meer mogelijk. 'Leerlingen moeten het besef ontwikkelen dat ze wat te kiezen hebben. We kijken naar de mogelijkheden in de organisatie. Welke docenten kunnen deze vakken geven en wie heeft er affiniteit mee? Het organiseren van een activiteit bijvoorbeeld hoeft niet per se door een techniekdocent gedaan te worden, maar zou ook door de gymsectie opgepakt kunnen worden of door een docent Zorg & Welzijn. Dat is nog in ontwikkeling. En leerlingen moeten meer eigenaar worden van hun leerproces. Niet voor niks staat in de visie van onze school dat leerlingen van zichzelf leren, van elkaar en van docenten. Die co-creatie willen we ook in de beroepsgerichte vakken terugzien.'

Aan de pilots hebben docenten meegewerkt die het als uitdaging zagen om met een nieuw programma aan de slag te gaan en het zich eigen te maken. De Jonge juicht het toe dat de docenten voor een groot deel zijn afgestapt van de methodes, omdat dat niet meer paste. 'Het is zeker meer werk om een programma op die manier samen stellen, maar dat geeft ook absoluut meer voldoening'. De uitwisseling met andere pilotscholen is heel waardevol. Dat is een gemis voor de scholen die niet meedoen aan de pilots. 'Wij zullen moeten gaan scholen,' vervolgt De Jonge beslist. 'Niet zozeer voor Zorg & Welzijn of Economie & Ondernemen, maar wel voor Techniek en D&P. Dat hangt grotendeels samen met de keuzevakken die we gaan aanbieden, zoals bijvoorbeeld robotica. Daarnaast zal er scholing plaatsvinden in het voeren van goede loopbaangesprekken. Dat is een bijzonder belangrijk onderdeel om het geheel tot een succes te maken. Hoeveel afspraken je ook maakt met het mbo over doorlopende leerlijnen, als het hele plaatje inclusief de loopbaangesprekken niet compleet is, dan blijft het los zand. Voor de leerlingen is de verandering niet zo groot,' vermoedt De Jonge. 'We waren natuurlijk al bezig met ons nieuwe concept en digitaal leren. Daardoor lijkt het net alsof het erbij hoort. Het is nog even afwachten hoe er gereageerd wordt als we eind derde jaar examen gaan doen'. De voorlichting aan de ouders moet nog plaatsvinden. De Jonge heeft er zelf het volste vertrouwen in dat het traject, zoals dat nu is uitgestippeld vanaf leerjaar 1 tot en met leerjaar 4, passend is. De contacten met de praktijk zijn intensiever door de vernieuwing. Sinds drie jaar werkt de school met lintstages. 'De contacten met de TechNetkring zijn in de afgelopen periode door onze manier van werken alleen maar inniger geworden', vertelt De Jonge. 'En ook met het mbo gaat de samenwerking meer vruchten afwerpen naarmate het concreter wordt. Of het nou gaat om het meer gebruik maken van faciliteiten van het mbo of leerlingen van vmbo en mbo die samen de praktijk in gaan. Dat vraagt wel flexibiliteit,' stelt De Jonge, 'en steeds blijven nadenken en blijven zoeken hoe je het onderwijs in z'n totaliteit kunt vormgeven.'

Portret CSG Beilen, Beilen

Met het oog op brede loopbaanperspectieven

‘Als scholengemeenschap met een regiofunctie en een heel kleine vmbo-afdeling wil je graag tegemoet kunnen komen aan keuzes en wensen van leerlingen gericht op hun loopbaanoriëntatie’, zegt Hilde Hoving, leerlingbegeleider bovenbouw van CSG Beilen. De school met ruim 600 leerlingen herbergt de onderbouw van het vmbo, havo en vwo en de sector Zorg & Welzijn. De laatste telt zo’n 35 leerlingen in het derde en 47 leerlingen in het vierde leerjaar. Alleen vmbo-leerlingen die kiezen voor Zorg & Welzijn kunnen hun opleiding op de school vervolgen. Na klas 3 van het havo of klas 2 van het vwo stappen de havo- en vwo-leerlingen over naar een andere locatie van de scholengemeenschap. Een aantal leerlingen maakt na de onderbouw vmbo een overstap naar een ander vmbo. Dat zijn vooral jongens en ook meiden die voor techniek kiezen. De school groeit over de hele linie.

Binnenschools of buitenschools

‘Al vóór de vernieuwing waren we begonnen om meer keuze te bieden in het afdelingsprogramma in klas 3 en 4’, zegt Hoving. In de omgeving van Beilen liggen veel kleine dorpen. Omdat het dicht bij huis is, starten leerlingen uit de omgeving vaak op deze school. En sommige leerlingen bléven ook om die reden op school, terwijl Verzorging eigenlijk niet hun eerste keus was. Ook voor die leerlingen wilde de school een aantrekkelijk en uitdagend programma neerzetten. Daarom was ze er als de kippen bij om zich aan te melden voor de pilot Zorg en Welzijn: ‘We hadden wel weer zin in iets!’ ‘We wisten natuurlijk eigenlijk niet zo goed waar we eigenlijk aan begonnen. Noem het maar een sprong in het diepe’, zegt Hoving.

Het nieuwe programma Zorg & Welzijn is een profiel met vier voorgeschreven profielmodulen. De mogelijkheden voor keuzevakken zijn daarbij even talrijk als in andere profielen. De school biedt momenteel acht keuzevakken: uiterlijke verzorging, wonen, welzijn en zorg, verzorging, facilitaire dienst, gebouwenbeheer, beveiliging en veiligheid, sport en bewegen en EHBO en blessures. Bijna alle keuzevakken zijn zelf ontwikkeld. ‘Enorm veel werk’, verzucht Hoving. Aanvankelijk had de school veel contact met uitgevers. ‘We hadden verwacht dat er méér klaar zou liggen. Maar we werden niet heel blij van wat er lag’. Vanwege de hoge tijdsdruk heeft men zelf de handen uit de mouwen gestoken. En het zelf ontwikkeld materiaal ziet er dan misschien minder gelikt uit, maar heeft als voordeel dat de focus nu wel meer ligt op de omgeving. En het heeft tot gevolg dat docenten zich minder laten leiden door een methode en of door de zorg dat de onderwerpen in het boek wel van A tot Z behandeld worden’, vertelt Hoving. ‘We zijn begonnen met kijken wat er verwacht wordt en hoe de leerling dat het beste kan leren; op school of buiten

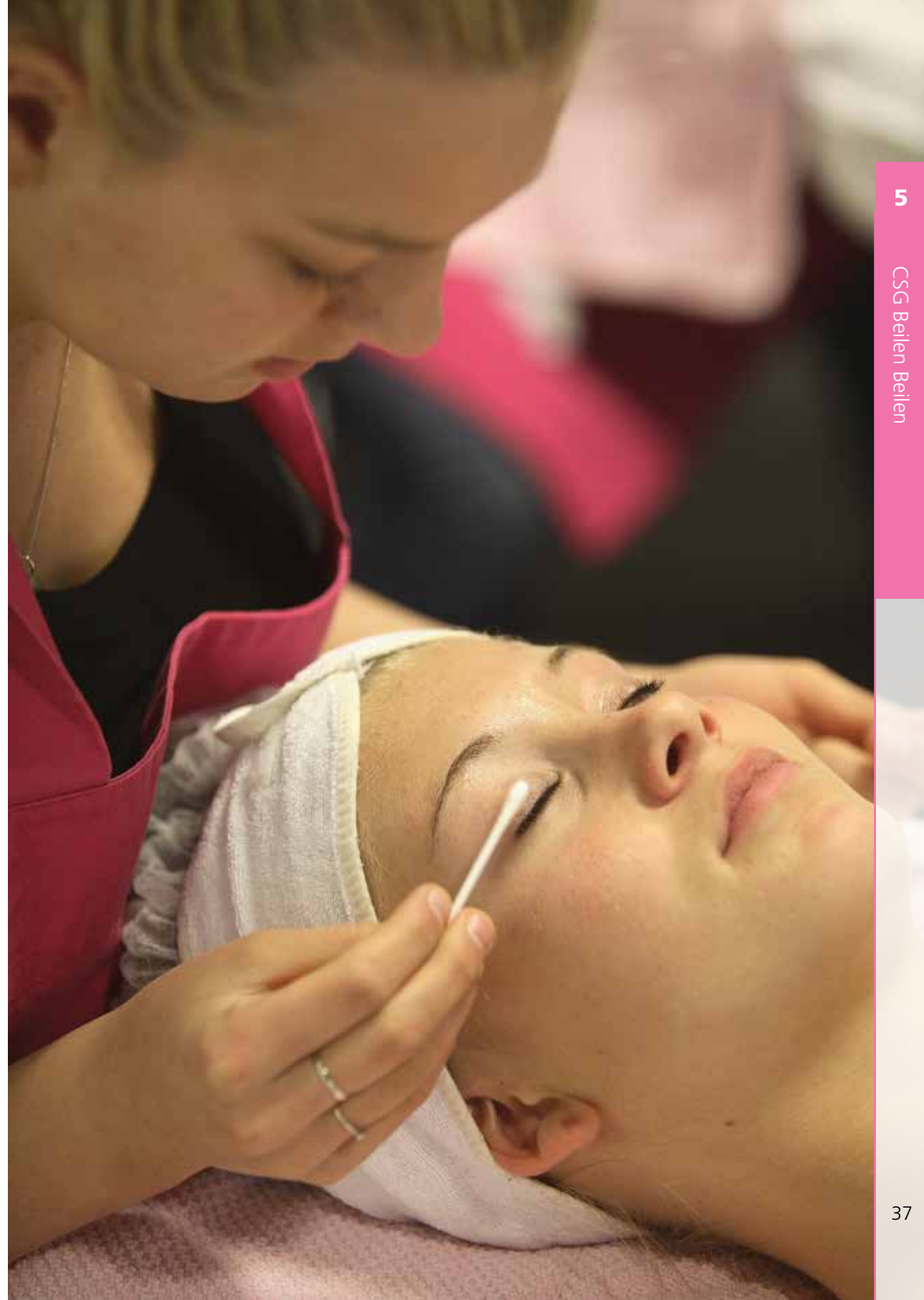
de school. Eigenlijk weet elke docent dat wel. En door die andere insteek komen docenten meer in hun kracht'.

Uitwaaieren

'In het programma Zorg & Welzijn staat voor ons voorop, dat de leerling zich grondig kan oriënteren en kan onderzoeken wat en hoe hij het liefste wil leren. Zodat de leerling straks een goede plek in het mbo vindt'. Daarom houdt de school het programma breed, zodat de leerlingen niet in een bepaalde richting gestuurd worden. 'We willen zowel leerlingen bedienen die heel goed weten wat ze willen en zich willen verdiepen, als leerlingen die misschien wat anders willen. Voorwaarde voor deze sector is wel dat je passie hebt om met mensen te werken. Het contact met mensen en het sociale aspect zijn in de eindtermen heel belangrijk. Als je dat echt moeilijk of vervelend vindt, kun je beter een andere richting kiezen'. Na het vmbo waaieren de leerlingen alle kanten op: van motorvoertuigentechniek tot geüniformeerde beroepen, van uiterlijke verzorging tot sociaal juridische dienstverlening of economie. De school faciliteert de brede uitwaaiering door alle leerlingen in het derde leerjaar het vak wiskunde te geven. Voor wie examen in wiskunde doet, staan in principe alle mbo-vervolgopleidingen open.

Ruim baan voor eigen interesse

Afgelopen jaar heeft de eerste groep examen gedaan volgens het nieuwe programma. 'Met de vormgeving van het programma in het derde en vierde jaar zijn we nog behoorlijk aan het stoeien', zegt Hoving. Het programma omvat twaalf lesuren van 50 minuten in de week. In eerste instantie telt het lesrooster acht keuzevakken om leerlingen de kans te geven met diverse beroepsrichtingen kennis te maken. Een aantal dat de school waarschijnlijk nog verder gaat uitbreiden'. 'Ons ideaalplaatje is het programma te starten met de verplichte modules en die met het CSPE in het derde leerjaar af te sluiten', vervolgt Hoving. 'Want op die manier kunnen de leerlingen beter hun keuzevakken bepalen voor het vierde jaar, gesteund door loopbaanorientatie. We vinden het te sturend om in het tweede jaar al te starten met het verplichte programma. En de inhoud van de profielmodules is motiverend genoeg, want ook daarin hebben leerlingen ruimte om de eigen interesse te volgen'. Voordat de school het examen vervroegt, moet nog een aantal zaken helder worden, bijvoorbeeld wanneer leerlingen moeten herkansen, mochten ze het examen in de derde niet halen. Op dit moment doet de leerling iets meer dan de helft van het programma in het derde en de rest in het vierde jaar. Zolang het CSPE in het vierde leerjaar plaatsvindt, is het niet 'handig' om het beroepsvak dan al helemaal in de derde af te sluiten.

De keuze van de leerling is leidend

De keuzevakken worden nu nog in het derde en het vierde leerjaar aangeboden, net als de profielfdelen. Er is gekozen voor vier blokken van 3 uur Zorg & Welzijn. Een leerling heeft zes weken achter elkaar het vak, maar houdt niet per se dezelfde docent. 'De klas gaat dóór, wij passen ons aan'. Een voorbeeld: een leerling heeft op maandag, dinsdag, donderdag en vrijdag Zorg & Welzijn en heeft een keuze gemaakt voor uiterlijke verzorging. Dus de leerling heeft in de week vier keer uiterlijke verzorging; de ene keer verzorgd door de ene leraar, de andere keer door een andere. Met als uitgangspunt: de leerling kiest en de school past de planning en de indeling daar op aan. Hoving: 'Vorig jaar pakte dat bij een leerling heel lastig uit, omdat zij als enige voor een vak koos. Met die leerling is een gesprek gevoerd. Uiteindelijk heeft ze meegedraaid met een ander keuzevak en daarbinnen een eigen onderdeel van het vak dat zij graag wilde uitgevoerd. Het LOB- gesprek is op zo'n moment ook heel belangrijk, omdat je zeker wil weten dat de leerling een keuze maakt die niet is ingegeven door wat vrienden of vriendinnen kiezen.' Het organiseren van keuzemogelijkheden voor leerlingen betekent dat docenten meerdere keuzevakken geven. Bovendien moeten de klassen en docenten voor de keuzevakken parallel geroosterd worden. 'Naar verluidt lukt dat handiger in een grote school met teams', zegt Hoving. 'Hier is het vaak een puzzel, omdat docenten bijvoorbeeld ook aan havo-klassen lesgeven. Dus als er drie klassen zijn, dan geeft collega A twee keuzevakken, collega B verzorgt er twee en zo ook collega C. Het kan best zo zijn dat een vak vaker aangeboden wordt, omdat er veel vraag naar is door de leerlingen. Het is dus niet zo dat een vak alleen maar binnen een periode wordt aangeboden. Onze intentie is, dat het echt moet gaan om de keuze van de leerling. Die is leidend. Dat vraagt heel veel flexibiliteit van de docenten. Je zit niet vastgeklonken aan een vak, maar moet dingen van elkaar kunnen overnemen en overdragen. Het zou dus kunnen dat ik op maandag profielvak 1 en 2 geef, maar op donderdag 3 en 4.' Zelf zou ze de keuzevakken liefst zo neerzetten, dat derde en vierdejaars tegelijk een vak kunnen volgen, maar dat is vanwege kleine leerlingenaantallen, capaciteit en lokalenbezetting niet organiseerbaar.

LOB in de praktijk

In dit stadium zijn alle aangeboden keuzevakken nog gerelateerd aan het profiel Zorg & Welzijn. De school denkt aan uitbreiding met andere vakken buiten het profiel, bijvoorbeeld in de richting van ondernemen. Dat is bijvoorbeeld interessant voor leerlingen die een eigen schoonheidssalon willen starten. Voor de keuzevakken wordt soms kennis in huis gehaald. Voor 'beveiliging en veiligheid' bestaat er contact met de brandweer. 'Wij zijn niet

echt opgeleid in het blussen van kleine brandjes', lacht ze. En dat contact heeft als mooie bijkomstigheid dat er een mogelijkheid komt om de brandweer te bezoeken. In het nieuwe programma zijn de contacten met instellingen verder uitgebreid. De school is bezig om bij ieder profiel- en keuzevak een opdracht te formuleren. In samenwerking met de praktijk werkt de leerling die opdracht uit. De leerling doet de opdracht ter afronding van een vak en heeft daarin veel vrijheid, bijvoorbeeld om zelf te bedenken hoe hij laat zien wat hij heeft geleerd. Doordat het materiaal voor de keuzevakken zelfgemaakt is, is aanpassing aan een specifieke wens heel snel mogelijk.

Momenteel is de school druk doende om LOB vorm te geven. Daarbij spelen vragen als 'wie gaat de LOB-gesprekken voeren?' -niet per definitie de vakdocent Zorg en Welzijn- en 'is deze keuze nou logisch gezien het loopbaanperspectief van de leerling?' LOB omvat al een hele reeks aan activiteiten, maar het vastleggen is nog een aandachtspunt. Hoving: 'Oriëntatie op vervolgopleidingen en beroepspraktijk, individueel of als groepsuitstapje binnen de lessen, vormt een grote component van LOB. Daardoor hebben onze leerlingen al een redelijk beeld van wat ze willen. Meestal maken ze de vervolgopleiding waar ze aan beginnen ook af. Dat is een heel verschil met leerlingen van vmbo TL, die vaker van opleiding wisselen in het mbo.' Ook de stage past in dit plaatje: het gaat om een beroepsoriënterende stage, die niet per se binnen het werkgebied van Zorg & Welzijn hoeft te liggen. Zo heeft afgelopen jaar een aantal jongens bij de technische dienst van een zorginstelling stagegelopen. 'De combinatie van techniek met veel contact met bewoners vonden ze fantastisch. Instelling zelf houden vaak al rekening met uiteenlopende voorkeuren van leerlingen. Ze vragen leerlingen van de school te assisteren bij een kerstmarkt, en geven ze dan de keuze uit bewoners rondleiden, catering verzorgen of kraampjes opbouwen', vertelt Hoving.

Diverse belangstelling

Het zou natuurlijk heel mooi zijn, wanneer er in het mbo wordt aangesloten op het programma dat de leerlingen gevolgd hebben. De ervaring leert dat dat van opleiding tot opleiding verschilt. De opleiding sport en bewegen aan het ene roc houdt er bijvoorbeeld rekening mee dat leerlingen van dit vmbo LO2 gedaan hebben, maar dezelfde opleiding aan een ander roc doet dat helemaal niet. 'Samenwerking met het mbo is erg afhankelijk van personen', zegt Hoving.

Het mag duidelijk zijn. CSG Beilen beschouwt de vernieuwing echt als kans om onderwijs te bieden, dat beter past bij de leerlingen. En dat lukt, getuige het groeiende leerlingenaantal. Het is ook te zien aan de groep die nu onderwijs volgt: 'Geen groep die je direct bij Zorg & Welzijn zou verwachten, maar een groep met een diverse belangstelling. Sommige leerlingen hadden aanvankelijk

de voorkeur voor een andere school. Vaak is het geijkte beeld van Zorg & Welzijn bij leerlingen: 'Dan moeten we een baby in bad doen en nagels lakken'. Maar ze ontdekten dat het nieuwe programma van Zorg & Welzijn veel breder is en meer te bieden heeft. We hebben nu bijvoorbeeld een jongen die conducteur wil worden.'

DaCapo College, Sittard

Samen bouwen aan een brede basis

‘Wij zagen echt mogelijkheden in de nieuwe programma’s. En dat ‘verplicht’ natuurlijk een beetje om mee te helpen’, zegt Jos Wolters, plaatsvervangend locatieleider van DaCapo College in Sittard. Da Capo is een zelfstandige vmbo-school, verspreid over zes locaties in de gemeente Sittard-Geleen. Op de locatie ‘Rijksweg Zuid’ stromen leerlingen in in de bovenbouw van het TechnoCollege. Zo’n 130 vmbo- en 300 mbo-leerlingen zitten samen in één gebouw. Als klankbordschool van het eerste uur was deelname aan de pilotfase voor DaCapo dan ook een vanzelfsprekendheid. De school deed dat vol overtuiging, maar liefst met alle profielen die DaCapo biedt. Naast Mobiliteit & Transport, Maintenance, Bouwen, Wonen & Interieur en D&P - Creatief op deze locatie, nam de school ook deel aan de pilots voor Horeca, Bakkerij & Recreatie, D&P - leerroute Sport, Dienstverlening en Veiligheid, Economie & Ondernemen en Zorg & Welzijn. ‘En nu hebben we een morele verplichting om wat we ontwikkeld hebben te delen met anderen.’ Van elk van de zeven¹ profielen ligt er een schitterend vormgegeven voorlichtingsfolder, geproduceerd door de bedrijfjes van oud-studenten, die eveneens in de school gehuisvest zijn.

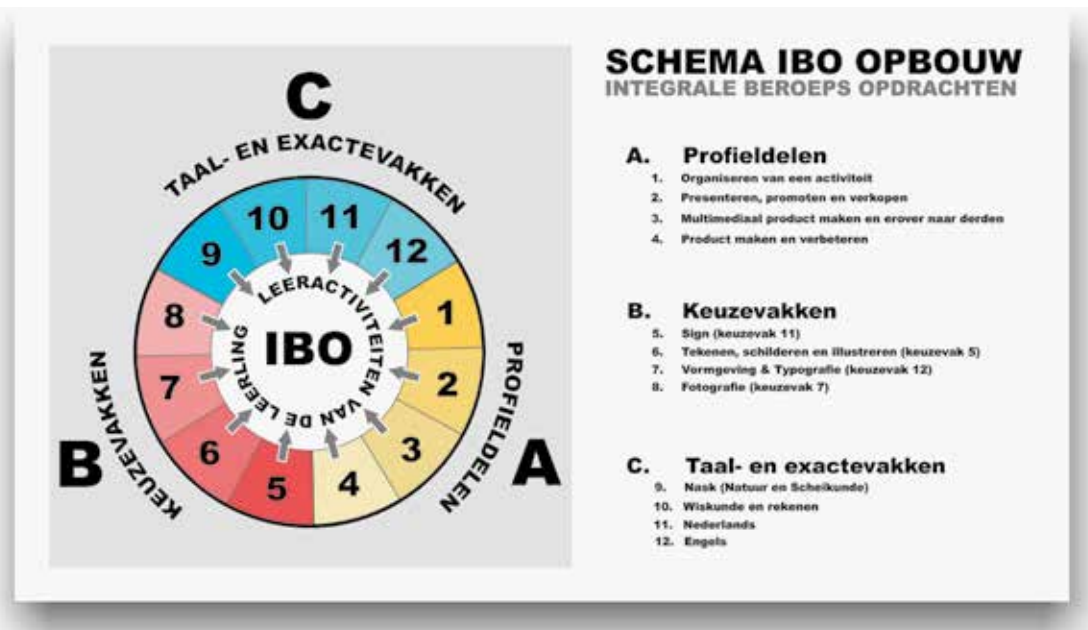
Aansluiten bij goede elementen

Een van de beweegredenen waarom de school al vroeg instapte was het actualiseren van het curriculum. Wolters: ‘In het lokaal hiernaast staan de 3D-printers, de drones vliegen je bij wijze van spreken om de oren. Maar dat waren geen ingrediënten in het oude programma, terwijl het nieuwe programma die mogelijkheden wel biedt. Dat spreekt jongeren aan, zeker bij de techniek. En daarnaast zagen wij het ook als mogelijkheid om onze didactiek, de benadering van leerlingen en ons onderwijs te vernieuwen’. ‘Vakmanschap, innovatie en ondernemerschap zijn drie waarden die we op onze school aan de beroepsgerichte programma’s meegeven. Die vind je alle drie in de vernieuwing terug,’ vult Bert Dormans, senior beleidsadviseur van het College van Bestuur van DaCapo, aan.

Bij de allereerste start als pilotschool was de boodschap: ‘Haal niet in één keer alles overhoop, maar sluit aan bij de goede elementen die je al hebt en begin van daaruit met vernieuwen’. Bij drie van de vier techniekprofielen is de vernieuwing daadwerkelijk op die manier opgepakt en uitgevoerd. ‘Dat vraagt om een andere mindset van docenten’, zegt Wolters, ‘en veel in gesprek zijn met elkaar’. De school heeft daarvoor een speciale structuur ingericht, met een stuurgroep die de kaders bepaalt en werkgroepen, waarin de sectievoorzitters van de voormalige afdelingen -nu profielen- elke drie weken bij elkaar zitten

¹ D&P kent op DaCapo twee varianten in de beroepsgerichte vakken. Ook in de G/T-leerweg wordt D&P aangeboden.

om de voortgang te bespreken. Zij brengen het dan weer verder in hun teams. Vorig schooljaar heeft de eerste lichting leerlingen examen gedaan en dat leidde tot 100% geslaagden in de eerste termijn.

Durven loslaten

Bij het profiel D&P creatief - voorheen de afdeling reclame-schilderen - heeft de school zichzelf als opdracht gesteld: 'We laten alles los wat we hebben en beginnen vanaf nul'. Als vertrekpunt nam men de vakmanschapsroute, de doorlopende leerroute met het mbo. Deze driejarige route van vmbo leerjaar 3 tot en met de startkwalificatie is opgebouwd uit IBO's, integrale beroepsopdrachten, die in ieder blok van 10 weken uitgevoerd worden. Met deze route boeken leerlingen dus een jaar tijdswinst. 'Bij het schrijven van het programma heeft D&P ons heel erg geholpen. De vier profielvakken van D&P - organiseren, presenteren, product maken en multimedia - zijn volgens ons ook precies de onderdelen, die leerlingen nodig hebben voor de toekomst. Met die basis, plus de ambitie om ze naar mbo-niveau 2 te brengen en leerlingen verder te stimuleren in de richting van keuzevakken die met creativiteit te maken hebben, kun je een prachtig curriculum schrijven. Met uitdagende opdrachten, waar leerlingen echt iets van opsteken!' vertelt Wolters. De school heeft de daad bij het woord gevoegd en zelf een programma gemaakt, dat ook voldeed aan de eisen die het werken met IBO's stelt. Voorafgaand aan de

IBO's hebben de leerlingen lintlessen, die zorgen dat ze voldoende toegerust zijn om te kunnen uitvoeren wat de IBO vraagt. Ook de avo-docenten leveren een bijdrage aan de IBO's. 'Maar dan moet je wel echt alles wat je hebt, durven loslaten', benadrukt Wolters. 'Op deze locatie had een aantal creatieve geesten samen de intrinsieke motivatie om het zelf te maken', voegt Dormans toe. 'Op de andere locatie is er bij de ontwikkeling van D&P Sport, Dienstverlening en Veiligheid eigenlijk te lang vastgehouden aan wat men had, waardoor men voortdurend tegen knelpunten aanliep'. 'Bij D&P Creatief hebben we alles rigoreus over boord gezet en zijn we vervolgens samen met het mbo opnieuw aan de slag gegaan. Het mbo kijkt vanuit de vakkennis mee naar elementen in het derde leerjaar, die bruikbaar zijn voor hun opleiding. Het programma voor leerjaar 4 schrijven we samen, zodat we zeker weten dat leerlingen voldoende bagage hebben om in het vijfde leerjaar mbo-niveau 2 te halen of aan een andere opleiding te beginnen. Zo zit bijvoorbeeld het vak fotografie in het derde, vierde en vijfde leerjaar. Het biedt ruim voldoende basis voor de doorlopende leerlijn Signmaker op mbo-niveau 2, maar is ook toereikend om met mediavormgeving op mbo-niveau 4 aan de slag te kunnen.'

Betekenisvol geheel

Sommige leerlingen hebben op dit moment 16 lessen beroepsgerichte vakken, anderen hebben er 18. Komend schooljaar krijgen alle leerlingen in de basis- en de kaderleerweg 17 lessen, omdat de programma's in omvang hetzelfde zijn. 'Over het algemeen bieden we in leerjaar 3 de profielvakken aan, omdat dat onderwijskundig gezien onze voorkeur heeft', zegt Wolters. 'De keuzevakken binnen de profielen hebben een verdiepend of een verbredend karakter. Dat maakt 'versmelting' van profiel- en keuzevakken mogelijk. Voor techniek bouwen we met bijna alle vmbo-scholen in Zuid-Limburg aan doorlopende leerlijnen met het mbo. Daardoor komt er één programma dat op alle scholen wordt uitgevoerd, waarmee het onderscheid tussen profielvakken en keuzevakken niet meer zo spannend is,' licht Wolters toe. 'Dan gaat het over lesstof die verdeeld wordt over het derde, vierde en vijfde leerjaar. Natuurlijk moet een leerling aan het einde van leerjaar 4 voldoende kennis van de profielvakken hebben om te voldoen aan de exameneisen. Maar profielvakken en keuzevakken zijn een manier voor een school om zaken te structureren. Mijn persoonlijk voorkeur zou zijn dat je met D&P een basis legt waar een leerling een leven lang plezier van heeft. Daaraan kun je vervolgens mooie kleurtjes toevoegen, afgestemd op talenten en interesses van de leerlingen. Dan kan de leerling in een omgeving die bij hem past, leuke en spannende dingen leren, maar wel als een betekenisvol geheel en niet opgeknipt in bijvoorbeeld profielmodule 1, les 1 tot en met 4.' Standaard worden er binnen de programma's vier keuzevakken aangeboden.

‘We laten dat ook een beetje aan de docenten over’, zegt Wolters. ‘Binnen Mobiliteit & Transport bieden we zes keuzevakken aan binnen het profiel. Een leerling die bijvoorbeeld meer affiniteit heeft met Transport, kan daar dan zijn keuze op afstemmen. Dat is mede door de werkplekkenstructuur ook bij kleinere aantallen leerlingen prima te organiseren. Het wordt ingewikkelder als een leerling Mobiliteit & Transport bijvoorbeeld ook een vak wil volgen binnen Economie & Ondernemen. Niet in de laatste plaats, omdat dat profiel in onze situatie op een verder gelegen locatie gegeven wordt.’ Dormans: ‘We proberen dat in de bandbreedte op te lossen, maar daarmee ondervang je niet alles. Met bandbreedte bedoelen we de planning van de lesuren van de keuzevakken, schoolbreed op de locaties waar de BG-profielen worden aangeboden. We onderzoeken of de planning per periode (6 weken x 17 lesuren) of op jaarbasis (40 weken x 2,5 lesuur) tot een betere organiseerbaarheid leidt. Ook denken we aan het opstellen van ‘spelregels’ voor de keuzemogelijkheden van de leerlingen en de haalbaarheid, in termen van minimum en maximum aantallen per keuzevak. In de toekomst wordt het wel wat makkelijker, omdat DaCapo in een nieuwe behuizing van zes naar vier locaties gaat.’ ‘Toch zijn er wel mogelijkheden’, betoogt Wolters. ‘In de theoretische leerveg bijvoorbeeld wordt technologie omgebouwd naar D&P. Leerlingen die dat willen, kunnen workshops volgen. Bijvoorbeeld een workshop multimedia verzorgd door oud-leerlingen. Oud-studenten hebben gespecialiseerde bedrijfjes opgezet, die in het schoolgebouw gevestigd zijn. Stuk voor stuk zijn het bloeiende bedrijfjes. In de school kunnen ze gebruik maken van bepaalde machines. Daar staat tegenover, dat ze een rol hebben bij het opleiden van onze leerlingen. Nu moeten leerlingen van andere locaties daarvoor weliswaar nog reizen, maar het programma biedt wel de mogelijkheid om dat te doen. Op deze manier breng je leerlingen ook met bedrijven in aanraking. Ze leren echt iets in de branche. ‘LOB krijgt op DaCapo gestalte vanaf leerjaar 1 en loopt - bijvoorbeeld in geval van de vakmanschaproute- door tot in leerjaar 5. In de onderbouw bezoeken de leerlingen heel veel plekken en kijken ook buiten hun eigen interessegebied.

Samenwerking intensiveren

Het aanbieden van keuzevakken buiten het eigen profiel is - naast de bereikbaarheid - ook een organisatorisch vraagstuk. ‘We zitten in een krimpregio’, zegt Wolters. ‘Dus de vraag is ook: hoe lang kunnen we nog alle profielen blijven aanbieden? Een mogelijke oplossing ligt bij het aanbieden van D&P met verschillende kleurtjes.’ In de regio is er veel vraag naar maintainancetechnici. De doorlopende leerlijn naar Maintenance technicus niveau 2 is door de school samen met bedrijfsleven en het mbo ingevuld. Bedrijven hebben aangegeven welke onderdelen ze in het curriculum

willen terugzien en hebben materialen ter beschikking gesteld. Zo is er een proeffabriek waar leerlingen aan grote pompen kunnen sleutelen. 'De nieuwe programma's bieden meer dan voorheen de mogelijkheid om bewust keuzes te maken, waarmee opleidingen meer arbeidsmarktrelevant worden. In het nieuwe gebouw zal de samenwerking met het bedrijfsleven nog verder geïntensiveerd worden, omdat grote bedrijven daar ook hun mensen in de avonduren en op zaterdagen gaan scholen. Door de week maken het vmbo en mbo gebruik van dezelfde faciliteiten. Zo borg je dat er steeds moderne apparatuur is. Bovendien komt het bedrijfsleven de school in. 'Ook de samenwerking met het mbo intensificeert, zeker waar er gezamenlijke urgentie gevoeld wordt. 'Verschillen met het mbo zitten minder in een andere terminologie, maar meer in cultuurverschillen en een andere pedagogisch-didactische aanpak', vervolgt Wolters. 'In het vmbo zitten leerlingen, in het mbo heten leerlingen deelnemers of studenten. In het vmbo is er nog vaak een benadering die gericht is op zorgen voor de leerling, terwijl het mbo meer gericht is op de vakinhoud en het vakmanschap'. 'Zelfsturing is een van onze kernwaarden. Dat betekent dat we leerlingen willen leren om zelf keuzes te maken en de regie over de eigen loopbaan te nemen,' zegt Dormans. 'Het vmbo en mbo moet elkaar vinden. En dat begint met begrip krijgen voor elkaar. Sinds kort is het wettelijk toegestaan dat mbo-docenten ook lesgeven in het vmbo. Daardoor kun je nog meer bij elkaar in de keuken kijken'.

Prachtige oplossingen

'Heel veel in weinig tijd', zo typeert Dormans desgevraagd de afgelopen periode. Wolters: 'Er was niks, alles moest ontwikkeld worden. Docenten hebben daarvoor veel te weinig tijd. Niet alleen om het te doen, maar ook om te kunnen wennen. En in hun lessen hebben ze te maken met een groep leerlingen die steeds meer zorg en aandacht behoeft. Dat maakt wel, dat je af en toe je hart vasthoudt.' Het programma wordt voortdurend bijgesteld. De verbetercyclus zit sterk in het handelen van docenten. Niet voor niets staat bij de voordeur van de school een bord met 'Learning Community'. 'Een rol in de voorhoede betekent dat je steeds kunt gaan handelen zodra er meer bekend is, bijvoorbeeld over de exameneisen', zegt Wolters. 'Zo hebben alle docenten, nadat bij D&P duidelijk werd dat er een onderdeel multimedia in zou zitten, daar een cursus in gevolgd. Die cursus werd in de avonduren verzorgd door docenten van het mbo. Ook voor LOB is er scholing gevolgd in het voeren van loopbaangesprekken. Docenten hebben zich verder verbreed door samen te schrijven aan een nieuw programma.' Over het algemeen kunnen docenten meerdere keuzevakken aanbieden. Maar soms is dat niet het geval. En leidt dat tot prachtige oplossingen. Bij Bouw, Wonen & Interieur bijvoorbeeld zijn keuzevakken gekozen in overleg met het bedrijfsleven.

Door wisseling van docenten was de benodigde kennis niet langer in huis, maar is die extern gezocht. Leerlingen gaan nu een dag per week naar een samenwerkingsverband in de omgeving. Ze werken daar op een grote werkplaats aan opdrachten van verschillende keuzevakken, onder begeleiding van een docent van het samenwerkingsverband. Mogelijkheden genoeg!

COLOFON

Deze uitgave is samengesteld in opdracht van het project 'Vernieuwing beroepsgerichte programma's vmbo'.

Tekst

Eva Voncken, Bureau Turf

Advies en samenstelling

Jacqueline Kerkhoffs, projectleider vernieuwing beroepsgerichte programma's vmbo en directeur Stichting Platforms vmbo

Ontwerp en vormgeving

Studio V&V onderwijscommunicatie.nu

Oplage 4.000

© Stichting Platforms VMBO, maart 2016

Aan de informatie in deze uitgave kunnen geen rechten worden ontleend. Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder toestemming van SPV (www.platformsvmbo.nl)

Voor informatie over het nieuwe vmbo bezoek www.vernieuwingvmbo.nl

